

RÜYANIN MAHİYETİ VE YORUMLANMASI

Bünyamin AÇIKALIN*

Özet

Ömrümüzün yaklaşık olarak üçte biri uykuda geçmektedir. Bedensel ve zihinsel yorgunluğumuzu gidermenin vazgeçilmez yolu uykunun önemli bir unsuru da rüyalardır. Çalışmamızda öncelikle rüyanın tanımı ve mahiyeti üzerinde duracağız. Bu bağlamda rüyanın bazı özellikleri ile kısımlarını inceleyeceğiz. Son olarak, belki esas önemli olan, rüyaların anlamı ve varsa verdiği mesajların açığa çıkarılması manasına gelen tabir hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Rüya, düş, tabir, kâbus, rüya yorumu, uyku.

NATURE OF DREAMS AND ITS INTERPRETATION

Summary

We all spend at least one third of our lives in sleep. Sleep is indispensable way to relieve from physical and mental tiredness and dreams are very important elements of it. We will focus on definition and nature of dreams firstly. We'll examine some features of dreams and it's types in this context. Finally we'll give information about dream interpretation, which is perhaps the main aspect of the subject. It is meaning of dreams, and clarifying it's messages.

Key words: Dream, dream interpretation, nightmare, sleep

* Yrd.Doç.Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Bölümü, Tefsir Bilim Dalı Öğretim Üyesi, bunyaminacikalin@kilis.edu.tr

Giriş

İnsan Allah (c.c.)'ın yarattığı en mükemmel varlıktır. Bedensel ve ruhi yönü bilimsel açıdan incelendiğinde, insanda Allah (c.c.)'ın varlığını ortaya koyacak hârikulâde deliller ortaya çıkacaktır. Nitekim Allah (c.c.), **“Sizin yaratılışınızda ve (Allah'ın) yeryüzünde yaydığı canlılarda, kesin olarak inanan bir toplum için ibret verici işaretler vardır”** (Câsiye, 45/ 4), buyurmaktadır. Rüya da yaratılmasından itibaren insanda varolagelen, bugün ilimde kaydedilen ilerlemelere rağmen mahiyeti henüz tamamen kavranılamamış, bazılarında gelecekteki hâdiselerin görülmesi nedeniyle Allah (c.c.)'ın kudretine delâlet eden bir olaydır.

İnsan ömrünün hemen hemen üçte biri uykuda geçmektedir. Yapılan ilmî deneyler sonucu, sekiz saatlik normal, sıhhatli bir uyku uyuyan her insanın, bu sürenin beşte birinde rüya gördüğü tesbit edilmiştir.

Rüya hadisesi insanlığın başlangıcından beri merak edilegelmiştir. Rüyanın mahiyeti ile ilgili birçok şey yazılmış ve söylenmiştir. Rüyayı sadece bir ilim dalının ilgi alanına hasretmek yanlıştır, zira birçok ilim dalında konu değişik yönleriyle incelenmiştir.

I- Rüyanın Mahiyeti

Rüya, uyku esnasında görülen kimi zaman gayet açık, kimi zaman karışık, kimi zaman müjdeleyici kimi zaman korkutucu bir şekilde tezahür eden görüntülerdir.

Rüya insanların varlığı kadar eskidir. Günümüzde yapılan araştırmalar rüyanın; yeme içme gibi biyolojik bir ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarmıştır.¹ Bu noktadan hareketle ilk insanın da rüya gördüğünü tahmin edebiliriz. Gizemli mahiyeti itibariyle rüya, insanların devamlı merak konusu olagelmiştir. Bugün 4000 yıl öncesine ait rüya yorumları tespit edilmiş, insanların bıraktıkları ilk yazılı belgeler arasında rüya yorumlarına da rastlanmıştır. Tespit edilebilen en eski rüya yorumu kitabı m.ö. 2000-1800 yıllarında Mısır'da yaşamış 12. sülaleye ait olan, papirüs üzerine yazılmış bir Mısır kitabıdır ve halen İngiltere'de British Museum'da bulunmaktadır.²

İnsanlar, uykuda gördükleri şeylerin mahiyetini merak etmişler, bu meraklarını dindirmek için rüya yorumcularına koşmuşlar, yorumların neticesinde müspet veya menfi tedbirler almışlardır. Bu geçmişten günümüze böyle olagelmiştir.

¹ Sabri Özbaydar, **Rüyanın Fonksiyonu Üzerine Bir Deneme**, İstanbul, 1971, s. 66-67.

² Bkz. Özbaydar, Age. s. 14; Hakkı Şinasi Çoruh, **Rüya Dünyamız**, İstanbul, 1968, s. 59.

A- RÜYANIN TANIMI

Bu dünyanın ötesinde mahiyetini anlayamadığımız başka bir âlemin varlığına güzel bir işaret sayabileceğimiz rüyanın tanımı ile ilgili bazı İslam âlimlerinin görüşleri şunlardır:

İmâm Gazzâlî, rüyayı şöyle izah etmektedir: “Uyku, duyuların durması ve kalbe uğramamaları demektir. Duyular ve hayalden temizlenip kendi zatında saf olarak kaldığı zaman, levh ile kendi arasındaki perde kalkar. İki ayna arasındaki perde kalktığı vakit, öteki aynada olan şeylerin bazısı beriki aynaya aksettiği gibi levhde olan şeylerden bazıları da kalbe akseder. Ancak uyku, diğer duyulara mâni olursa da hayâlin harekete geçmesine engel olamaz. Levh- i Mahfûz’dan kalbe aksedenleri hayâl kuvveti hemen alır ve onu bir misâl ile hikâye eder. Tahayyülât onu daha iyi korur ve hayâlde mahfûz olarak kalır. Uyandığı vakit ancak hayâlindeki şeyleri hatırlar”.³

Fahrüddin Râzî (606/1209) “Tefsîr-i Kebîr”inde rüya hakkında özet bir bilgi vermektedir: “Allah u teâlâ nefsi nâtıkanın cevherini felekler âlemine çıkmaya ve levh-i mahfûza muttali olmaya uygun bir şekilde yaratmıştır. Buna mani olan şey nefsin beden işlerini yürütmekle meşgul olmasıdır. Uykuda bu meşguliyet azaldığından nefsin felekler âlemine ve levh-i mahfûza olan ilgisi kuvvetlenir. Ruh böyle bir durumda idrak ettiği rûhî algılara özgü ve orada gördüklerine uygun izler bırakır. Yorumcu da hayâl âlemine bırakılan bu izlerden, ruhsal algılara intikal eder (yani, bu izlerin hangi ruhsal algıya delalet ettiğine bakar)”.⁴

İbni Haldûn (808/1406) da “Mukaddime”sinde Râzî’ye benzer bir şekilde rüyayı tarif etmektedir: “Rüya, rûhânî bir şey olup, uykuda iken insani olan ruhun, manalar âlemine dalması sonucunda, gâipten kendisine akseden varlıkların şekil ve sûretini bir anda görmesinden ibarettir. Çünkü kişi uyku halinde iken ruh, ten ve maddi şeylerle olan ilişkisini kestiği için, diğer ruhani varlıklar gibi o da gaybî âleme yöneldiğinde, melekleri ve diğer latîf cisimleri müşahede eder”.⁵

Görüldüğü gibi İslâm âlimleri ve müfessirler rüyayı ruh ile ilişkilendirerek tanımlamaktadırlar. İnsan beden ve ruhtan oluşan bir varlıktır. Uykuda beden hareketsiz kalmakta, fakat sanki hareket ediyormuş, beş duyu organı çalışıyormuş gibi dış dünyadan birşeyler algılamakta, hissetmektedir. Çünkü insanda ruh vardır ve bu hisler ruh sayesinde algılanmaktadır.

³ İmâm Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi’-d-Dîn*, trc. Ahmet Serdaroğlu, İstanbul, 1985, IV, 903.

⁴ Fahrüddin Râzî, *Tefsîru’l-Kebîr*, ikinci baskı, Tahran, trs. XVIII, 135.

⁵ İbni Haldun, *Mukaddime*, trc. Zakir K. Ugan, İstanbul, 1989, I, 251- 252.

Psikoloji alanındaki çalışmaları ile dikkat çeken Freud, rüyaların ruh ile ilişkisi hakkında görüş bildirenleri iki gruba ayırmaktadır. Buna göre; bilimsel düşünce biçiminin başlamasıyla özellikle tıp yazarları, rüyalarındaki ruhî etkinliği önemsiz ve değersiz görmektedirler. Diğer görüşü benimseyenler ise rüyalarda ruhun etkinliğini vurgulamaktadırlar. Freud, Schubert ve Fichte'nin isimlerini zikrettikten sonra, Fichte ve diğerlerinin, rüyaları zihinsel yaşamın daha üst bir düzeyine yükselmesi olarak sunan benzeri sözlerini akla yakın bulmadığını bu tür düşüncelerin mistikler ve dinciler tarafından dile getirildiğini ifade etmektedir.⁶

Freud ve onun gibi düşünenler, rüyanın ruhî olmasını akla yakın görmediklerinden, gelecekte haber veren rüyalara temkinli yaklaşmakta, ne tamamen reddetmekte ne de tamamen kabul etmektedirler.⁷

Freud'dan sonra onun rüya ile ilgili görüşlerini daha derin bir şekilde inceleyen talebeleri Jung ve Maeder hocalarının görüşlerini bazı noktalarda kabul etmemişlerdir.

Nitekim Jung'a göre rüya, aklın idraki içindeki psikoloji ile izah edilemez. Ona göre rüya, şuurlu hedef seçme, maksat, istek ve arzudan müstakil olarak belirli bir fonksiyon görmektedir. İstek dışı bir olaydır, tabii olan herşey gibi.⁸

Jung, Freud'un görüşleriyle üç noktada uzlaşmamaktadır; bunlardan ilki rüyaların temelinde yatan ferdi şuuraltı değil, toplumsal şuuraltıdır. Yani insanlığın ortak bilgi hazinesi olarak kabul ettiği, bütün eski dinlerden, mitolojilerden geriye kalan ve şuuraltına yerleşmiş imgelerdir. İkincisi rüyaların arzu tatmini özellikle cinsî arzuların tatmini olduğu görüşüdür. Üçüncüsü ise, rüyaların uykunun bekçisi olduğu görüşüdür. Jung'a göre rüyalar tam tersine uykuyu rahatsız etmektedirler.⁹

Freud'un öğrencilerinden Maeder rüyaların ileriye ve sonu gören bir yönü olduğuna kuvvetle işaret etmektedir. Ona göre bu önceden görme fonksiyonu, gayri şuura ilerdeki şuurlu faaliyete bir iştirak şeklinde meydana gelmekte ve ilerdeki şuurlu faaliyetin ana çizgileriyle bir hazırlık taslağı, bir plan proje hazırlamak şeklindedir. Maeder, gelecekte haber veren rüyaların kesinlik ifade edemeyeceğini, bilakis bir ihtimalden öteye geçemeyeceğini,

⁶ Sigmund Freud, **Düşlerin Yorumu**, İstanbul, 1991, I, 114, 115.

⁷ Freud, *Age*, I, 116.

⁸ Umay Günay, **Âşık tarzı Şiir Geleneği**, Ankara, 1986, s.104.

⁹ Ancak sonradan yapılan araştırmalar hem Freud hem de Jung'un bu görüşlerini doğrulamamaktadır. Bu araştırmalar "uykunun rüyanın bekçisi olduğu" görüşünün aksine "rüyanın uykunun bekçisi olduğunu" ifade etmektedir. Başka bir deyişle, uykumuzun devamını sağlamak için rüya görmüyoruz, tersine rüya görmek için uyuyoruz. Yani bedenimizin asıl ihtiyacı uyku değil, rüyadır. Bkz. A. Alvarez, **Gece, Gece Hayatı, Gecenin Dili, Uyku ve Rüyalar**, İngilizce'den çeviren: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001, s. 148, 149.

bunlarda isabet olabileceği gibi kısmî isabet veya isabetsizlik de olabileceğini görüşlerine ilave etmektedir.¹⁰

Hâlbuki İslâm âlimlerine göre, gelecekte haber veren bu tip rüyalar ilâhî'dir. Yani ruh, uykuda gaybî bilgilerin bulunduğu yere ulaşmakta ve böylece ileride meydana gelecek bir olayı önceden rüyasında görebilmektedir.

İslâm âlimlerinin tanımlarına göre rüya şu şekilde gerçekleşmektedir: İnsan ruhunun bu yaşadığımız âlemlerle ilişkisi olduğu gibi daha yüce âlemlerle de ilişkisi vardır, bu kabiliyette yaratılmıştır. İnsan, ruhunun yüce âlemlerle ilişkisini arttırmaya çalışırsa, birçok şeylere muttali olabilecek kapasitededir. Bu ise bedenî ihtiyaçların sarıp sarmaladığı insan için çok zordur. Uykuda ruh, beden ile ilgisini en aza indirdiğinden biraz da olsa serbest kalmakta, kendi aslî âlemiyle, ruhlar âlemiyle ilişkiye geçmektedir. Melekût âleminde (gayb âlemi¹¹), geçmiş, hal ve gelecekle ilgili bilgiler kayıtlıdır. Bu bilgilerden ruh kendisi ile ilgili olanlarını alır. Bu aldıkları bilgileri mütehayyilesine (hayal dünyasına) gönderir. Mütehayyile bu görüntüleri uygun bir kalıba dökerek, hissi müşteriye¹² gönderir. Böylece biz rüya görmüş oluruz. Rüyanın tabire ihtiyaç duyup duymaması, hissi müşteriye yansıyan görüntülerle melekût âlemindeki görüntüler arasındaki uygunluk ve benzerliğe bağlıdır. Eğer bu iki görüntü birbirine çok uygunsa tabire lüzum kalmaz. Fakat ruh, melekût âleminde gördüklerinden hareketle mütehayyilesinde çeşitli çağrışımlar yaparak araya değişik görüntüler de girerse rüya tabire muhtaç olur.¹³

Bazan gördüğümüz rüya gayet açıktır, manasını hemen kavrarız. Bazan da gayet kapalı, karışıktır, bir türlü mana verip yorumlayamayız. Bu durum gördüğümüz rüyanın melekût âlemiyle ilgisinin kuvvetine bağlıdır.

Ruhun melekût âleminde gördükleri mütehayyilede uygun bir sembole çevrilir ve bu sembolle hissi müşteriye intikal eder. Mesela, rüyada süt gören esasında ilim görmüştür. Yani ruh, melekût âleminde ilim görmüştür. Mütehayyile ruhun gördüğü "ilim" i "süt" e çevirmiştir. Hissi müşteriye süt olarak intikal ettiği için uyuyan rüyasında süt gördüğünü söyler.

¹⁰ Mustafa Şekip Tunç, **Psikolojiye Giriş**, İstanbul, 1949, s. 79.

¹¹ Nihat Azamat, "Melekût" md., Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul TDV Yayınları, XIX, 47.

¹² Hissi Müşterek, beynin ön boşluğundaki duyu sınırlarının başlangıç yerindeki ruhta bulunan, dış ve iç duyuları birbirine bağlayan ortak duyu gücü; beş duyu tarafından edinilen duyuların toplandığı bir merkezdir. Ali Durusoy, **İbn Sinâ Felsefesinde İnsan ve Âlemdeki Yeri**, İstanbul, 1995, s.99-100.

¹³ Ahmed Âsım Efendi, **el-Okyanûsu'l-Besît fi Tercemeti'l-Kâmus'ul-Muhît (trc. ve şerhi)** İstanbul, 1305, s. 818.

B- RÜYA İLE İLGİLİ ÖZELLİKLER

Rüya ile ilgili pek bilinmeyen veya yanlış bilinen birtakım özellikler vardır. Bunlardan bazılarını vermeyi uygun görüyoruz:

1- Rüyanın Biyolojik Bir İhtiyaç Olması

Yapılan deneyler şunu göstermiştir ki bir gece rüya görmesi engellenen bir şahıs bu eksikliği ertesi gece uykusunda daha fazla rüya göyerek telafi eder. Bir insan tamamen rüya görmekten mahrum bırakılırsa ciddi rûhî bozukluklar ortaya çıkabilmektedir.¹⁴

İnsanların uykuya ve rüyaya olan biyolojik ihtiyaçlarından polisler suçluyu konuşurmakta faydalanmaktadırlar. Dudley bu konuda şöyle demektedir:

“Belli ülkelerin gizli polisi de, tutsaklarının “beynini yıkamada” ve onların “itirafta bulunmalarını” sağlamada bu mekanizmayı kullanır. Savaş mahkûmlarının beyni de bu yolla yıkanır. Kurbanları uykudan ve zihinsel uyarımdan yoksun bırakarak onları ele geçirenler çözümlerini bilgi vermelerini sağlar ve kafalarına yeni fikirler yerleştirirler. Siyasî mahkûmlar saatlerce uyanık tutulup, sorgucular tarafından sorgulanırlar. Bu uyku eksikliği beyni yormaya başlarken, zihin hayal ürünü halüsinasyonlar yaşadığını zannetme eğilimi gösterir. Ayrıca mahkûma müstehcen filmler gösterir gibi gerçek olaylar sunulur. Açık amaç, kafasını karıştırıp, gerçeğe hayali birbirinden ayırmasını zorlaştırmaktır. Dış dünyaya bağlantısının olmaması ve gelecek endişesi zihnini daha fazla hayal yaratma ile tepki vereceği, kafasını karıştıran ek kaynaklar yaratmasına yardım eder. Mahkûm, normal düşünce tarzına ters düşen fikirleri dinlemeye ve kabul etmeye hazır hale gelir”¹⁵

Günümüzde artık uykuda olan birinin rüya görüp görmediği tespit edilmektedir. Nasıl tespit edilebildiğini Sabri Özbaydar şöyle izah etmektedir:

“Bilindiği gibi, milyonlarca beyin hücresinin faaliyetinden doğan elektrik akımları nörolog Hans Berger tarafından 1920 de tespit edilebilmiştir. 1953 te Kleitman EEG yi (elektroansefalografi: beyin dalgaları aktivitesinin elektriksel yöntemle izlenmesini ölçen yöntem) rüyaların görüldüğü anın tespitinde son derece başarılı bir metod olarak kullanmıştır. Gözler kapalı fakat uyanık halde bulunan bir kimsenin beyni ritmik olarak saniyede 8-13 sayıklık dalgalar yayınlamaktadır. “Alfa” ritmi

¹⁴ Halis Özgü, **Rüya Nedir? Ankara 1959**, s. 66-67.

¹⁵ Geoffrey A. Dudley, trc. Meltem Can, **Rüyalar, Yorumları, Uyarıları, Halüsinasyonları**, İstanbul, 1992, s.19.

ismini alan bu dalgalara mukabil, derin uykuda yavaşlayan ve frekansları saniyede 1/2 ile 2 arasında olan dalgalara “Delta” ritmi denilmektedir. Gözlemler göstermektedir ki normal uyku süresinde ortalama her 89 dakikada bir Delta ritmi dalgalar yerine Alfa ritminde dalgalar ortaya çıkmakta ve bunlar bir müddet sonra kaybolarak yeniden Delta ritmi devam etmektedir. Alfa karakterindeki dalgalar ortaya çıktığı zaman denek uyandırılırsa o anda rüya görmekte olduğunu beyan etmektedir.¹⁶

Uyuyan bir kimsenin göz hareketleri, göz kapağı üzerine ve göz kasları hizasına yerleştirilmiş bulunan elektrodlarla EEG üzerinde kaydedilmektedir. Eğer çok dikkat edilirse göz kapağı altındaki bu hareketler aletsiz olarak çıplak göz ile de seçilebilmektedir.¹⁷

Rüyalar hakkında yukarıda verilen özellikler 1952’den sonra laboratuvarlarda verimli ve kusursuz deneylerin gerçekleştirilmesiyle anlaşılmıştır. Beynin yayınladığı elektrik akımlarının ve göz hareketlerinin tespit edilmesi rüya hakkında araştırma yapanlara yepyeni ufuklar açmıştır.

Günümüzde artık her insanın mutlaka rüya gördüğü, “rüya görmeyen” değil “gördüğü rüyayı hatırlamayan veya hatırlayamayan” insanlar olduğu kesin olarak tespit edilmiştir. Her insan, her gece ortalama olarak 90 dakikada bir rüya görmektedir. İlk rüya devresi 9 dakika ile başlamakta bunu takip eden devrelerde rüya görme süresi daha da artmakta 28 dakikaya kadar çıkmaktadır. 8 saatlik normal, sıhhatli bir uyku uyuyan insan bu sürenin yaklaşık olarak 1,5 saatinde (%20 kadarında) rüya görmektedir.

Aynı şekilde birkaç aylık bebeklerin de rüya gördükleri bilinmektedir. Rüya görürken insanlarda tespit edilen değişikliklere, hayvanlarda da rastlanmıştır. Uykuları sırasında hayvanlarda da REM (Rapid Eye Movement / Hızlı Göz Hareketi, yani rüyanın görüldüğü zamanlar) tespit edilmiştir.¹⁸

Sabri Özbaydar, laboratuvarlarda tespit edilen bu bilgilerden cesaret alarak geleceğe yönelik şu tahminlerde bulunmaktadır:

“Tamamen teorik planda olmak üzere, görülen bir rüyanın fizik, kimya ve biyolojide bulunacak pekçok kanundan sonra ve icat edilebilecek pekçok elektronik cihazlar yardımıyla, mesela bir ekran üzerine aksettirilebilmesi çok uzak bir gelecek için hayal edilebilir. Fakat bebeklerin ve hayvanların rüya yaşantıları hakkında doğrudan doğruya bir bilgimiz belki de ebediyyen olmayacaktır dememiz bugün için daha makuldür”.¹⁹

¹⁶ Özbaydar, **Rüyaların Fonksiyonu**, s. 57.

¹⁷ Özbaydar, Age. s. 57.

¹⁸ Özbaydar, Age. s. 11, 58, 63, 70; A. Alvarez, **Gece, Gece hayatı**, s. 148.

¹⁹ Özbaydar, Age. s. 69.

2- Rüyanın Uykunun Devamını Sağlaması

Rüya; uykunun devamını sağlar. Halis Özgü bunu şöyle açıklamaktadır: “Rüya ruh dünyasından gelen uyarıcıya karşı yapılan bir tepkidir. Böyle olunca, rüyanın başlıca işi uykunun devam edebilmesi için, bu uyarmayı tesirsiz kılmaktır.

Bazan uyandığımız halde gördüğümüz rüyaya devam ederiz. Bu rüya kalıntıları uyandıktan sonra hemen birkaç saniye içinde görülür. Dudley buna kendinden ve hanımından örnek vermektedir. “Yazar bir otelde bulunmaktadır. Uyandığında otel odasında bulunan banyonun kapısında bir karartı görür. Banyo kapısına doğru yönelir, fakat kimseyi göremez. Yazarın uyandıktan sonra gördüğü karartı rüyasının devamıdır. Karısı bir gece yarısı uyanır. Küçük kızı uyumaktadır. Fakat başucunda bir karartı vardır. Bir bayan kızına doğru eğilmiştir. Hemen oraya gider ama ortada hiç kimse yoktur”.²⁰

Kâbuslar ise uykuya son verirler. Çünkü bu gibi hallerde rüya işini yapamaz. Rüya uykuyu korumakla görevli bir gece bekçisidir. Kâbuslarda bekçi uyuyanı uyandırır. Çünkü yalnız başına bu tehlikeyi savacak kadar kuvveti sağlayamamıştır.²¹

3- Rüyaların Dışarıdan Etkilenmesi

Nuri Bekir; duyu organlarımızın uykuda da, -uyanırken olduğu gibi- hissettiklerini söylemektedir. Dolayısıyla beş duyu organımızın hissettikleri, gördüğümüz rüyaların ortamını hazırlamakta ve etkileyebilmektedir. Mesela; tenine serin rüzgâr degen kimse rüyasında deniz kenarlarında dolaşır. Odasına güneş ışığı giren kimse rüyasında aydınlık, nur vs. görür. Yattığı odanın kapısı vurulduğunda tabancayla ateş edildiğini vs. görür.

Rüyaları çoğaltmak veya azaltmak yahut dışarıdan verilecek uyarımlarla başlatmak elimizde değildir. Dışarıdan verilen fiziki uyarımların herhangi bir rüya başlatmadığı fakat uyarımın, rüya görülen devreye rastlaması halinde rüyadaki muhtevaya tesir edebildiği tespit edilmiştir.²²

Uykuda vücûdumuzun içinde bulunduğu durum görülen rüyayı etkiler. Halis Özgü şöyle demektedir:

“Uyku esnasında vücut yapısından gelen tesirler de çeşitli rüyaların görülmesine yol açarlar. Mesela uzunlamasına yatanlar, koşarlar... Kendiliğinden meydana gelen bir duyum da aynı neticenin doğmasına yol açar. Mesela rahat nefes alamayan bir kadın duvarları birbirine yakın bir

²⁰ Dudley, **Rüyalar**, trc. Meltem Can, s. 72.

²¹ Halis Özgü, **Rüya Nedir?**, s. 16; Abdulhakim Affifi, **El- Ahlâm ve'l- Kevâbîs**, Kahire, 1993 (birinci baskı) s. 81.

²² Özbaydar, **Rüyaların Fonksiyonu**, s.64.

odada sıkışıp kaldığını görür... İç kanamalar rüyada kan ve kırmızı şeylerin görülmesine yol açar. Karaciğer ve safra kesesindeki bozukluklar rüyada yeşil renklerin görülmesine yol açar.²³

4- Rüyanın İsteğimize Bağlı Olmaması

İnsanlar rüyada istediklerini görmeye muktedir değildirler. Fakat İbni Haldûn “Mukaddime” isimli eserinde bazı isimlerin söylenmesiyle istenilen rüyaların görülebileceğini söyleyen bilginlerden söz etmektedir.²⁴ İbni Haldûn bunu tecrübe edip bilmek istediklerini öğrenen bir zattan rivayette bulunmuş bilahere kendisinin de bunu sınıadığını, neticede rüyasında acip manzaralar gördüğünü zikretmiştir. Buna rağmen rüyada istenilen şeylerin görülebilmemesinin mümkün olmadığını şu ifadelerle dile getirmektedir: “Fakat bu adları okuyarak uykuya daldığında bilmek istediklerinin uykuda iken bilinmesi rüyanın kendi kast ve kudretiyle görüleceğine bir delil teşkil etmez. Bu adları okumak ancak istediği rüyayı görmek için nefiste bir isti’dât yaratmaya yarar. İstidât kuvvetlenirse, her ne için hazırlanmış ise, onun husûlünü temine yardım eder. İstidât kudreti ise, bir nesneye muktedir olmak demek değildir.”²⁵

Halis Özgü, “Rüya Nedir?” isimli kitabında gündüz arzu edilen birşeyin rüyada görülebilmesi için bu arzunun şuurlu tarafından desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir:

“Diğer taraftan, gündüzün duyulan yerine getirilemeyen bir arzunun yetişkin bir kimsede yalnız başına rüyaya yol açması nâdirdir. Bu arzunun şuurlu tarafından desteklenmesi lazımdır. Şuurlu bir arzu, ancak şuurlu bulunan başka bir arzuyu harekete getirebildiği zaman rüya görülmesinde rol oynar. Yalnız, şuurlu bulunan arzunun da aynı yönü almış olması gerekmektedir.”²⁶

Yani görmeyi, bilmeyi istediğimiz bir şeyi rüyada görmek için bu isteğin şuurlu tarafından da desteklenmesi gerekmektedir.

5- Rüyanın Vücûdumuzu Etkilemesi

Görülen rüyalara bizim de iştirak edebildiğimizi Sabri Özbaydar şu şekilde ifade etmektedir: “Göz ve kafadakilere başka kol ve bacaklarına da elektrotlar yerleştirilen sekiz denekten alınan EMG (elektromyographs: sinir ve çizgili kasların elektrik potansiyelinin incelenmesine dayanan bir nörolojik tetkik yöntemi) ile “küçük kas faaliyetleri” de elde

²³ Özgü, Age. s.3-5.

²⁴ İbni Haldun, **Mukaddime**, trc. Zakir Kadiri Ugan, I, 258-259.

²⁵ İbni Haldun, Age. trc. Z. K. Ugan, I, 259.

²⁶ Özgü, Age. s.7.

edilebilmektedir. Bu çok küçük hareketler, deneğin gördüğü rüyaya bir nevi taklit-hareketlerle, gölge-hareketlerle iştirak ettiğini göstermektedir”.²⁷

Rüya esnasında beklenebilecek olanın tam tersine vücut tamamen hareketsiz kalmaktadır. REM başlar başlamaz, uyuyan kimsenin kıpırdamaları, dönmeleri son bulmaktadır. Fakat göz kapakları uyanık imiş gibi hareketlenmektedir. REM durduğu zaman ise vücut hareketleri tekrar başlamaktadır.²⁸

Rüyada canlılığımız devam eder. Bu canlılığı iç organlarımız sağlarlar. Mesela, geceleyin birdenbire uyansak saatin kaç olduğunu bilemeyiz. Çünkü beş duyu organımız dış dünya ile ilgisini kesmiştir.²⁹

6- Rüyadaki Görüntülerin Boyutluluğu ve Şeffaflığı

Sevimli Ay Matbaasının 1927’de neşrettiği, “Niçin rüya görürüz, Rüyanın Mahiyeti Tabiiyesi” isimli kitapta: “Rüyada görülen şahısların boy ve en olmak üzere iki boyutlu olduğu, bu görüntülerde derinlik bulunmadığından” söz edilmektedir. Buna göre rüyada gördüğümüz insanlar tıpkı çocukların mukavadan yapıp oynadıkları küçük adam şekillerine benzemektedir.

Bazıları da, rüyada görülen şahısların “şeffaf” olduğunu söylemektedir. Fakat aksini söyleyenler de vardır. Onlar da “rüyadaki şahısların canlı insanlar gibi cisimli ve şeffaf olmadığını” belirtmişlerdir.³⁰

7- Duyu Organları Engelli Olanların Rüyaları

Beş duyu organı engelli olanlarla-olmayanların ruh yapıları arasında fark vardır. Çünkü duyu organlarımız normal şartlarda eşit derecede çalışırlar. Bu eşit derecede çalışmaları “ruhi yapımız”ı oluşturur. Eğer duyu organlarından biri çalışmasında eksiklik gösterir veya tamamen çalışmaz duruma gelirse önceki ruhi yapısı bozulur, değişir.³¹

Konuyla ilgili olarak İbni Haldûn şöyle diyor:

“Şunu da bilmek gerek: Ruh idrak ettiği şeyi muhayyileye gönderdiğinde, muhayyile mutad his kalıplarına dökerek ona bir suret verir. Çünkü muhayyile hissini mutad kalıplarda idrak etmediği bir şeye hiçbir şekilde suret veremez. Onun için anadan doğma âmâ olan;³² sultanı deniz, vs. şeklinde tasvir edemez, tecessüm ettiremez...”

²⁷ Özbaydar, **Rüyaların Fonksiyonu Üzerine Bir Deneme**, s. 61.

²⁸ Özbaydar, *Age*, s. 60.

²⁹ Nuri Bekir, **Rüyalar**, İstanbul 1326, s.18.

³⁰ Sevimli Ay Matbaası, **Niçin rüya görürüz?, Rüyanın Mahiyeti Tabiiyesi**, İstanbul, 1927, s. 12.

³¹ Nuri Bekir, *Age*, s. 3-4.

³² İbni Haldun, **Mukaddime**, II, 1136/1141, trc. Süleyman Uludağ.

Körlerin rüya görmesi ile ilgili olarak Dudley şunları söylemektedir:

“Edinburgh Üniversitesinde, Oswald, hayatları boyunca görme engelli olan erkekleri inceledi. Göz hareket eksikliğini inceledi demek daha doğru olur, çünkü onların hiçbirinin göz hareketi yapmadığını buldu. Doğuştan görme engelli olan insanların, rüyalarında görsel imgeler yaşamadıkları herkes tarafından bilinir. İmgeler anılara dayanır ve kullanacakları görmeyle ilgili hiçbir anıları yoktur. Doğuştan kör deneklerin gözlerini oynatmalarına gerek yoktur çünkü uykularında hiçbir şeye bakmıyorlardır.”³³

II- RÜYANIN KISIMLARI

Her insanın her gece mutlaka rüya gördüğünü, bunun laboratuvarında yapılan deneylerle bugün kesin olarak tespit edildiğini, “rüya görmeyen” değil “gördüğü rüyayı hatırlamayan” lardan söz edilebileceğini daha önce belirtmiştik.

Görülen bu rüyaların bir anlam ifade edebilmesi için, rüyanın mahiyeti çok önemlidir. Görülen rüyalar mahiyeti itibarıyla çok çeşitlidir ve dâhil oldukları rüya kısımlarına göre anlam, önem kazanırlar. Gördüğümüz rüyaların bizde bıraktıkları intibalar farklı farklıdır. Daha açık bir ifadeyle; bazı rüyalar vardır ki bizi çok etkiler, hatta bu etki hayatımıza yön vermemize neden olabilir. Böyle rüyalar bazan çok açık olur, ne manaya geldiğini anlar, tabir ettirmeye gerek duymayız. Bazan da tabir ilminde derinleşenlere müracaat edip rüyanın tabirini öğrenmeden edemeyiz.

Demek oluyor ki, uykuda mutlaka rüya görüyoruz, ama görülen rüyalar mahiyeti itibarıyla farklı farklı oluyor. Bundan dolayı rüyalar kısımlara ayrılmıştır. Rüya hakkında araştırma yapıp bilgi sahibi olanlar, farklı değerlendirmelerle rüyayı bölümlere ayırmışlardır. Biz de genel bir değerlendirmeyle rüyaları kısımlara ayıracağız.

En genel manada rüyaları iki gruba ayırmamız mümkündür:³⁴

A- Sâdik Rüya,

B- Kâzib Rüya.

A- SÂDIK (DOĞRU, GERÇEK) RÜYA:

Kaynağı İlâhî olan rüyadır. Mutlak olarak “rüya” denildiği zaman, “sâdik rüya” anlaşılır. Hz. Peygamber bir hadis-i şeriflerinde “rüya Allah (c.c)’tan, hulm ise şeytandır” buyurmaktadır.³⁵

Bu rüya çeşidini Hz. Peygamber, nübüvvetin kırk altı parçasından biri olarak belirtmiştir.³⁶

³³ Dudley, Age. trc. Meltem Can, s.11.

³⁴ Muhammed İbni Sîrîn, *Müntehabu'l-Kelâm Fî Tefsiri'l-Ahlâm*, Kahire, h. 1329, I. 6.

³⁵ **Buhari**, Tabir, 3, 4, 10, 14, Bed'u'l-Halk, 11, Tıbb, 39; **Müslim**, Rüya, 201; **Ebü Dâvud**, Edeb, 88; **Tirmizî**, Rüya, 5; **Muvatta**, Rüya, 4; **Ahmed b. Hanbel**, 5/ 296, 300, 305, 310.

Sâdık rüya, sıhhat ve isabet itibariyle peygamberliğin kırk altı parçasından birine denktir. Yanlız buradan, sâdık rüyanın peygamberliğin bir parçası olarak kaldığı, peygamberlik kadar kuvvetli bir mahiyet taşıdığı neticesi çıkarılmamalıdır. Aksi takdirde sâdık rüyayı vahy ve nass derecesine çıkarmış oluruz ki çok tehlikelidir.³⁷

Hız. Peygamber'in vahy müddeti yirmi üç senedir. Bu müddetin, ilk altı ayı sâdık rüyalarla geçmiştir. Yani sâdık rüya, vahy inen sürenin kırk altı parçasından biri olmaktadır.

Böyle bir hesap doğru olabilir. Fakat bu görüşe itirazlar vardır. Öncelikle kırk altı sayısının kesin olduğu şüphelidir. Başka rivayetlerde kırk üç, yetmiş sayıları vardır. Bu farklı rivayetler sayının "kesretten kinâye" olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Sâdık rüya ya bir uyarı niteliği taşır ya da bir müjde içerir.³⁸ Bir ilham da olabilir.³⁹ Eğer gelecekle ilgili bir mesaj içeriyorsa o mesaj gerçekleşir.

Sâdık Rüya az görülür. Görülen rüyaların büyük bir çoğunluğu diğer kısma aittir.

İbni Haldûn, görülen rüyanın sâdık olup olmadığı hakkında bazı işaretler zikretmiştir. İbni Haldûn'a göre rüyanın sâdık olduğu şöyle anlaşılır:

- 1- Böyle bir rüya gören şahıs derhal uyanır,
- 2- Böyle bir rüya devamlı ve sabittir. Yani uyandıktan sonra unutulmaz ve bütün teferruatıyla aynen hatırlanır.⁴⁰

Sâdık rüyayı iyi ve doğru insanlar görür. Her ne kadar kâfir ve fâsıklar da sâdık rüya görse de buna az rastlanılır. Cünüplük, âdet hâli⁴¹ ve sarhoşluk sâdık rüya görülmesine mâni değildir.⁴²

Rüyada Hız. Peygamberin görülmesi gerçektir, çünkü Şeytan onun şekline giremez. Hak yurdunda bulunan ölünün rüyada söyledikleri fitne ve aldatma içermiyorsa doğrudur. Aynı şekilde yalan söylemeye aklı ermeyen çocuğun da rüyada söyledikleri doğrudur. Konuşamayan hayvanların ve canlıların rüyada söyledikleri doğrudur. Uyanıklıkta insanların en doğru olanı rüyada da en doğru olanıdır.⁴³

³⁶ **Buhari**, Tabir, 3, 4; **İ. Mace**, Rüya, 1; **Dârimî**, Rüya, **6; **Muvatta**, Rüya, **1; **Ahmed b. Hanbel**, 3/ 126, **135, 149, 257, 5, **50, **454.

³⁷ Ahmed Naim, **Tecrid-i Sarîh**, yedinci baskı, Ankara, 1984, XII, 273.

³⁸ İbni Sirin, **Müntehab**, I, 3.

³⁹ Selami Münir Yurdatap, **İslam Dininde Rüya ve Rüya Tabirleri**, İstanbul, 1973, (onikinci baskı), s.15.

⁴⁰ İbni Haldun, **Mukaddime**, trc. Süleyman Uludağ, II, 1136-1141; Seyyid Süleyman, **Kenzü'l-Menâm**, İstanbul, 1991, s.8.

⁴¹ M. Sadi Çöğenli - Ali Bayram, **Rüya Tabirleri Ansiklopedisi**, İstanbul, trs. I, 43.

⁴² İbni Sirin, **Müntehab**, c.1, s.3.

⁴³ İbni Sirin, Age. I, 3.

Sâdık rüyalar bazan gayet açıktır. Şöyleki onu gören insan, ne anlatılmak istendiğini anlar. Bazan da remizlerle ifade edildiği için kapalı olur. Manası kolay kolay anlaşılmaz, tabir edilmeye ihtiyaç duyar.

Mekânların delaleti rüyalarda önemli bir unsurdur.⁴⁴ Örneğin mescitler, şeytanın giremediği yerlerdir. Hamamlar ise Şeytanların çokça bulunduğu, insanların avret yerlerinin açıldığı yerlerdir. Dolayısıyla orada Kur'an okunması hayra alâmet değildir.

Sâdık rüyalara birçok örnekler verebiliriz. Mesela "ezan" sâdık bir rüya neticesi ortaya çıkmıştır.⁴⁵

B- KÂZİB (YALAN, ALDATICI) RÜYALAR

Sâdık rüyanın dışındakiler kâzib, yani yalan ve aldatıcı rüyadır. İlahi kaynaklı değildir. Bu çeşit rüyalar insanlar için önemli bir mesaj içermezler. Görülen rüyaların çoğu kâzib rüyadır. Sâdık rüyalar nadiren görülür. Kâzib rüyanın diğer adı "hulm" veya "batıl rüya"dır.

"Hulm" kelimesi, herhangi bir hakikat bildirmeyen, gerçekte hiçbir mana ifade etmeyen, boş vehim ve hayaldan ibarettir. Nefisten veya şeytandan kaynaklanır. Hulmun tabiri olmaz. Çünkü hulmde görülen şeylerin hakikatta hiçbir manası yoktur. Tabire elverişli sâdık rüyalarda ise görülen sûretlerin bir manası vardır.⁴⁶ Her ne kadar hem rüya hem de hulm uykuda görülen birtakım görüntülerden ibaretse de kaynağı itibariyle bu görüntülerin birbirinden çok farkı vardır.

Konuştugu sözler delilsiz olanlar, güzel şeyler konuşmayanlar, kâhin ve müneccimler gibi uyanıklıkta yalan söyleyenlerin rüyaları da yalandır.⁴⁷

Rüyalar değişik tasniflere tabi tutulmuşlardır. Mesela müfessir Tantavî'ye göre, kâzib rüyalar yedi kısımdır. Yine Rüya Tabirleri Ansiklopedisinde, bazı âlimlerin batıl rüyaları yedi kısma ayırdığından bahsedilmiştir.

Kâzib rüyaları: 1- Kendi nefsimizden kaynaklanan rüyalar, 2- Şeytandan kaynaklanan rüyalar olmak üzere iki ana bölümde incelemek mümkündür. Hz. Peygamber de bir hadisi şeriflerinde: "Rüya üçtür: Allah (c.c.) tarafından müjde olan rüya, şeytandan olan rüya ve insanın kendi nefsinden kaynaklanan rüyadır" buyurmaktadır.⁴⁸

⁴⁴ Çöğenli- Bayram, Age. I, 43.

⁴⁵ **Ebû Dâvut**, salat, 28; **İ. Mâce**, ezan, 1; **Dârimî**, salat, 3; **Ahmet b. Hanbel**, 4/43. Ayrıca Tecrid-i Sarîhte, bu hadis dipnotta verilmiştir.

⁴⁶ Elmalılı Hamdi Yazır, **Hak Dini**, IV, 2864; **Tecrid-i Sarîh**, XII, 275.

⁴⁷ İbni Sirin, **Müntehab**, I, 3.

⁴⁸ **Buhârî**, Tabir, 62; **Müslim**, Rüya, 6; **Tirmizî**, Rüya, 1, 7, 10; **İbni Mâce**, Rüya **3; **Dârimî**, Rüya, 6; **Ahmed b. Hanbel**, 3/ 295.

1- Kendi Nefsimizden Kaynaklanan Rüya

Görülen rüyaların çoğunluğu bu kısma girmektedir.

İnsan olarak bir hayat sahibiyiz. Bizi, hayatta olduğumuzdan, varlığımızdan haberdar eden beynimizdir. Beyin de varlığını beş duyu organı ile iç organlarımızdan gelen duyumlarla anlar. Yani esasında iki “ben”liğe sahibiz. Biri beş duyu organımızın oluşturduğu benlik, diğeri de iç organlarımızla ilgili benliktir.⁴⁹

Kendi nefsimizden kaynaklanan rüya şu üç unsurdan oluşmaktadır: Beyinden, duyu organlarımızdan ve iç organlarımızdan kaynaklanan rüyalar.

a- Beyinden (hafıza ve bellekten), kaynaklanan rüya

Beynimiz bilindiği gibi, bedenimizi idare eden, geçmişteki duyumlarımızın depolandığı hafızamız, his ve hayal dünyamızı oluşturan ve daha sayamayacağımız birçok işleve sahip bir organdır.

Beyinle ilgili rüyalar çeşitlidir. Geçmişte yaşanan hatıraları görürüz. Arzu edip de elde edemediğimiz şeyleri görürüz. Hayal dünyamızla ilgili şeyler görürüz. Uyanırken içinden çıkamadığımız problemlerin çözüldüğünü görürüz. Bütün bunlar hep beyinden kaynaklanan rüyalardır.

Beynimiz uykuda da faaliyetine devam etmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz rüyalar bunun açık bir delilidir.

b- Duyu organlarımızdan kaynaklanan rüyalar:

Böyle rüyalar uyuduğumuz ortamla ilgilidir. Çevremizde duyu organlarımızı etkileyebilecek duyumlar alabiliriz. Mesela, uyuduğumuz odanın ışık durumu gözümüzü, odada var olan sesler kulağımızı, odaya yayılan bir koku, burnumuzu, odadaki sıcaklık, tenimizi etkileyebilir. Bu duyumların hepsi de hiç şüphesiz görülen rüyada kendilerini belli ederler.

c- İç organlarımızdan kaynaklanan rüya

İç organlarımızın içinde bulunduğu ortam da görülen rüyayı etkileyebilir. Eskiden insan vücûdunun “safra (sarı sıvı), sevda (siyah sıvı), kan ve balgam” karışımından meydana geldiğine, bunlardan hangisi vücudda ağır basarsa, görülen rüyayı ona göre etkilediğine inanılırdı. Tantavî bu dört sıvının galib gelmesinin rüyalara etkisini anlatmıştır, örneğin mercimek, susam, sığır eti, patlıcan gibi “sevda” (siyahlık yapıcı) gıdaların çokça

⁴⁹ Nûri Bekir, **Rüyalar**, 133.

alınması sonucu rüyada korkutucu, korkunç şeyler, hayaletler, karanlık, yanmış kara şeyler, herkesten kaçış, ölümler vb. görülür.⁵⁰

2- Şeytandan Kaynaklanan Rüya

Ruhumuz ilâhî kaynaklardan etkilendiği gibi, şeytandan da etkilenebilir. Nitekim daha önce de zikrettiğimiz bir hadis- i şerifte Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır: “Rüya, Allah (c.c.)’tan, Hulm ise, Şeytandandır”.⁵¹

Şeytan’dan kaynaklanan rüyanın mahiyeti İbni Sîrîn’in “Müntehabu’l-Kelâm” adlı eserinde şöyle belirtilmiştir:

“Rüyaların kötü, çirkin olanları Şeytana izafe edilir ki Hz. Peygamber (s.a.s.) böyle bir rüya görene bu çirkin, hoşlanılmayan rüyayı gizlemesini, uyanınca sol tarafına tükürmesini tavsiye buyurmuştur. Böyle yapan kişiye o rüyadan hiçbir zarar gelmeyeceğini vaad etmiştir. Böyle rüyalar, batıl bir korkutma, üzmedir veya günahlardan kaçınmaya davet etme manası taşımayan fitne, aldatma, hile ve kıskançlığa sevkeden boş ve anlamsız rüyalarlardır.

Gafletten uyarma ve tehlikeye götüren amellerden sakındırma, şeytandan beklenebilecek birşey değildir. Şeytana kötülükle emretmek yakışıır. Batıl rüyaların Şeytana nispet edilmesi onun kötülüğe çağırma ile meşgul olmasındandır.⁵²

Şeytandan kaynaklanan rüyalar yukarıda da anlatıldığı gibi gören kimseye herhangi bir hayır getirmez. Aksine görenin kalbine yersiz korkular, gerçekle ilgisi olmayan mesajlar verebilir.

İnsanlar bu çeşit bir rüya gördüklerinde bazan uzun müddet etkisi altında kalırlar. Bunun sebebi, etkisinde kaldığı rüyanın ileride başına gelecek kötü bir olayın habercisi olma ihtimalinden dolayıdır. Hz. Peygamber böyle rüyaların şerrinden müminleri himaye etme gayesiyle, gördükleri kötü rüyayı anlatmamaları ve uyandıklarında sol taraflarına üç defa tükürmeleri halinde böyle rüyaların kendilerine hiçbir zarar vermeyeceğini müjdelemiştir.

III- RÜYA TABİRİ

A- TANIMI

Tabir kısaca, görülen rüyanın gerisindeki hakikatı ortaya çıkarmak, onu yorumlamak, açıklamak, gören için verilmek istenen mesajı açığa çıkarmak manalarına gelmektedir.

⁵⁰ Tantavî, **Cevhere**, VII, 27.

⁵¹ Tantavî, **Age**, VII, 18.

⁵² İbni Sîrîn, **Müntehabu’l-Kelâm**, I, 2-3.

İslâm âlimlerine göre tabir; rüyada görülenlerin delalet ettiği manayı ortaya çıkarmak için, hissi müstereğe yansıyan görüntülerin levh-i mahfûzdaki karşılıklarına geçmektir. Burada maksat “Sâdık rüyanın” tabiridir. Sâdık rüyanın dışındaki rüyaların kâzib yani yalan ve aldatıcı olduğunu, sahibine dünyevi ve uhrevî bir menfaat sağlamadığını çünkü İlâhi kaynaklı olmadıklarını daha önce belirtmiştik. Rüneyı tanımlarken belirttiğimiz gibi, uykuda ruhumuz levh-i mahfûzdaki bu âlemlle ilgili görüntüleme ulaşır. Orada gördüklerini hayaline aktarır. Hayalinde bu görüntüler uygun birer kalıba dönüşerek hissi müstereğe gelir ve böylece rüya görmüş oluruz. Hissi müstereğe gelen görüntülerle levh-i mahfûzdaki görüntüler birbirine uygunsa tabire ihtiyaç kalmaz. Aksi takdirde tabire ihtiyaç duyulur.⁵³

Sâdık rüyada hayalin ötesinde bir hakikat görülmüştür. Rüyanın asıl ilişkisi de o hakikat ile. Görülen hayal o hakikatin, insanın iç dünyasında bir şekile girmesidir. Bundan dolayı rüyanın bir anlamı, tabiri vardır. Tabir yaparken, rüyadaki görüntülerden bir ipucu bulmak, daha sonra, bu görüntülerdeki boş ve asılsız unsurları yani nefisten kaynaklanan unsurları İlâhî unsurlardan ayıklamak gerekir. Ancak bu şekilde rüyanın esas manası ortaya çıkar.⁵⁴

Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız bu mana için Türkçemizde “tabir” kelimesi yaygın olarak kullanılmaktadır. Tabir, kelime itibariyle “geçirmek” demektir. Hâlbuki tabirde yapılan iş; rüyada görülen sûretlerden, bu sûretlerin levh-i mahfûzdaki esas manalarına geçmektir. Bunun için “geçmek” manasındaki “ubûr” ve “ibâre” masdarlarının kullanılması Arapça’da daha fasihtir. Nitekim Yusuf suresi 43. âyet-i kerîmede tef’îl bâbindan “tüabbirûn” değil de sülâsî mücerred bâbdan “ta’bürûn” buyurulmuştur.⁵⁵

Rüneyı tabir etmek ve ettirmek meşrudur, fakat bunu erbabına yaptırmalıdır.⁵⁶ Nitekim Hz. Ya’kup, Hz. Yusuf’un rüyasını, Hz. Yusuf, zindandaki gençlerin, Melîğin rüyasını tabir etmiştir.⁵⁷ Peygamber (s.a.s.) de ashâbından rüya görenlerin rüyalarını tabir etmiştir. Sâdık rüyaların ilahî olmasından dolayı, Hz. Peygamber (s.a.s.) böyle rüyaları dinlemekten hoşlanır, hergün sabah namazından sonra ashâbına, “rüya göreniniz var mı?”

⁵³ Fahrüddin Râzî, **Tefsiru’l-Kebir**; XVIII, 135; İbni Haldun, **Mukaddime**, trc. Z. Kadiri Ugan, I, 251, 252; Elmalî’lî, **Hak Dini**, IV, 2867, 2868.

⁵⁴ Elmalîlî, **Hak Dini**, IV, 2866.

⁵⁵ Elmalîlî, **Age**, IV, 2866; Süleyman Ateş, **Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri**, İstanbul, 1989, IV, 399.

⁵⁶ Konyalı Mehmet Vehbi Efendi, **Hulasatü’l-Beyan**, İstanbul, 1979, VI, 2501.

⁵⁷ Yusuf 12 / 5, 41, 47.

diye sorar, gören varsa tabir eder, yoksa kendi rüya görmüşse onu anlatırlardı.⁵⁸

Bu asrın başında, E. From, Freud, Jung, Bergson, A. Weber gibi bilginler rüyaların yorumlanması ile ilgilenmişlerdir.

Freud, rüyaların yorumunu yaparken “çağrışım” metodunu kullanır. Buna göre rüyada görülenler çağrışım yoluyla başka başka şeylerin sembolüdürler. Freud, rüya görene sorular sorarak gördüğü rüyanın kaynağına inebilmektedir.

Rüyalarda, görünüşte bağlantısız, saçma gibi görülen o karmakarışık hayaller hep şuur dışının maskeli görünüşünden ibarettir. Freud’a göre bütün mesele bunları tefsir etmektir.⁵⁹ Rüyada görülenler her ne kadar o andaki uğraşlarımıza acı gelirse gelsin, bu ana herhangi bir yönden bağlıdır.⁶⁰

Burada karşımıza “sembol” meselesi çıkmaktadır. Sembol rüyadaki görüntülerdir. Freud’un semboller listesi eski rüya tabirleri kitaplarına benzemektedir. Ancak eski rüya tabirleri kitapları her konuya uzandıkları halde, Freud hemen hemen sadece cinsiyet üzerinde durmaktadır.⁶¹ Freud’a göre rüyanın temelinde bir zihin çalışması, mahrumiyete uğramış arzuların bir gerçekleşmesi vardır. Cemiyetin baskıları birçok hayâtî arzularımızı önlemekte, vicdanlarımızda yer etmekte, ruh hayatımızın sansürü olmaktadır. Uyanıkken boşalmalarına izin verilmeyen heyecan ve temâyüller sansürün gevşediği anlar olan rüyalarda kendilerini salıverirler. Yalnız sansür tamamen kalkmadığı için bu arzu ve heyecanlar şekil değiştirirler. Rüyalardaki imajların sembollü olmasının sebebi de budur. Freud’a göre bütün bu arzu, heyecan ve temâyüller cinsîdir.⁶²

Rüyadaki semboller, ferdin kendi geliştirdiği, “ferde ve olaya has” semboller olabileceği gibi, sabit, evrensel semboller de olabilir. Yani, gayri şuurun muhtevâsı Freud’un gösterdiği tarzda sadece ferdî hayatta itilmiş heyecan ve arzulardan ibaret kalmıyor, beşeriyetin bütün geçmişinde itilmiş, unutulmuş fikirlerle, hükümleri, telâkkîleri, direktifleri, temâyülleri ve ilâh sembollü hayalleri de ihtiva ediyor olacaktır. Rüyalarda bunların hepsinin görünmemesi uyanıklıktaki şuurumuzun bütün geçmişlerle ilgilenmemesindedir. Ruh hastalarında son derece garip, hiç inanılmayacak, anlaşılmayacak gibi görünen hezeyanlar bu mahiyetteki bir gayri şuurdan geliyor olacaklardır.⁶³

⁵⁸ Müslim, Rüya, 23; Ebû Dâvud, Ramazan, 2; Tirmizi, Rüya, 10; İ Mâce, İkâmet, 32; Dârimî, Fedâilu’l-Kur’ân, 4; Ahmed b. Hanbel, 5, 88, 107, 415, 6, 305, 318, 322.

⁵⁹ Kemal Ayas, İlimde Dinde Rüya, İstanbul, 1947, 20.

⁶⁰ Henri Bergson, Zihin Kudreti, trc. Mirac Katircioğlu, İstanbul, 1959, 167.

⁶¹ Özbaydar, Rüyaların Fonksiyonu, 29.

⁶² Mustafa Şekip Tunç, Psikoloji’ye Giriş, s. 77.

⁶³ Tunç, Age, s. 79.

Halis Özgü, rüyada sembolü anlatırken, görülen rüyaların tamamen veya kısmen şuurlattındaki arzuların etkisiyle oluştuğunu ve rüyada bu arzuların değişik görüntülere büründüğünü anlatmaktadır. İşte bu görüntüler, arzuların rüyadaki sembolüdür.

Ona göre, rüyalar bir organizasyon işidir. Rüyanın psikolojik yönü de burada aranmalıdır. Bu organizasyonun merkezi beyindir. Şuurlattının da rüyalarda önemli bir yeri vardır.

Çocukların rüyalarında sembol, karışık bir mahiyette değildir. Hemen hemen hepsi dileklerinin gerçekleşmesini ifade eder.

Freud rüyalarda makyaj ve süzme olduğunu belirtmektedir ki buna “sansür” adını vermektedir. Sansürün gayesi “zihinsel sentezi” değil de “duygusal sentezi” devam ettirmektir. Çünkü duygusal sentez şuurlattına yerleşir, rüyada kendini daha iyi korur.

Halis Özgü yukarıdaki bilgileri verdikten sonra bir misal vermektedir: “Bir genç kız rüyasında halasının yolculuğa çıktığını, kendisine de bir hediye bıraktığını görür. Bu rüyanın yorumu şudur: Kız halasının mirasçısıdır. Onun ölmesini istemektedir. Aynı zamanda halasını sevmektedir”.

Genç kız, halasını gerçekten sevebilir. Ancak, bu sevgi onun, halasının servetini ele geçirme arzusuna mani olamaz. Seyahat rüyası bu bağlılık ile serveti ele geçirmek arzusunu uzlaştırmaktadır.

Rüyanın böyle umumî ve anlaşılması çok kolay sembolizmadan faydalanması nâdirdir. Çoğu zaman kişisel sembolizma kendisini gösterir. Rüya tabir edilirken sembolizmanın çözülmesi ve rüyada mevcut bütün unsurların rüya gören kimse için taşıdığı mananın bulunması gerekmektedir.⁶⁴

B- RÜYA TABİRİ İÇİN GEREKLİ HUSUSLAR

İnsanlar için gördükleri rüya ne kadar önemliyse tabirini öğrenmek te o derecede önemlidir. Hatta “marifet rüyayı görmekte değil onu tabir etmektedir”⁶⁵ diye meşhur bir deyiş vardır. Gerçekten de rüyayı tabir etme önemlidir.

Bilindiği gibi rüyalar bazan çok önemli mesajlar içerir, gelecekte haber verirler. Bu mesaj ve haberleri anlamak için çoğu zaman tabircilere müracaat ederiz. Daha önce de belirtildiği gibi, rüyaların manası gayet açık olabileceği gibi kapalı da olabilir. Kapalı olan bu mesaj ve haberleri anlamak için tabir ilminin bilinmesi gerekir.

Tabirin nasıl yapılacağına dâir âlimler birtakım ölçüler koymuşlardır. Buna rağmen çoğu zaman bu ölçüler, rüyanın anlaşılması için yeterli

⁶⁴ Özgü, *Rüya Nedir?*, 8-9.

⁶⁵ Ateş, *Age*. IV, 423.

olmayabilir. Çünkü “Rüya Tabiri İlmî”; “**kesbî**” -çalışmakla elde edilebilecek-bir ilim değil “**vehbî**” -Allah (c.c.) tarafından ihsan edilen- bir ilimdir ki bunun en aşağı derecesi ferâset (ileri görüşlülük) ve ilham, zirvesi ise “vahy”dir.⁶⁶ Zaten Peygamberlerin dışındakilerin tabirleri ilm-i yakîn (kesin bir bilgi) ifade etmez. Ancak görüşün ve görenin hususiyetine göre, zayıf bir duygudan, kesin bir bilgiye kadar çeşitli derecelerde bizde bir intiba bırakır ve rüyanın asıl tabiri meydana gelen olaylar ile açıklık kazanır. Bazı rüyalar aynen görüldüğü gibi çıkar. Bazılarının tabiri de rüya ile beraber görülür. Bazı rüyalar da gören kimsenin vicdanında tabir olunamamakla beraber, onun sâdik bir rüya olduğuna dair mücmel ve fakat kesin bir kanaat hâsıl olur.⁶⁷

Biz, tabir yapmak için bilinmesi gereken hususları, farklı gruplar halinde, tabirnamelerden istifade ederek aşağıda vermeye çalışacağız.

1- Tabircide Bulunması Gereken Vasıflar

a- İlmî Vasıflar

aa- Tabirci, Kitâbullah’ın mesellerini, manalarını, açık olan âyetlerini bilmelidir. Kur’an-ı Kerim’de bulunan meseller rüya tabirine ışık tutabilir. Mesela, yumurta, kadınla tabir edilir. Âyette “**Onlar gün yüzü görmemiş yumurta gibi bembeyazdır**” buyurulmaktadır.⁶⁸ Taş, kalp katılığıyla tabir edilir. Âyette “**Ne var ki bunlardan sonra yine kalpleriniz katılaştı. Artık kalpleriniz taş gibi yahut dana da katıdır. Çünkü taşlardan öylesi var ki içinden ırmaklar kaynar. Öylesi de var ki, çatlar da ondan su fışkırır. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukarıdan aşağı yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarınızdan gâfil değildir**” buyurulmaktadır.⁶⁹ Et, gıybetle tabir edilir. Âyette, “**...Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz...**” buyurulmaktadır.⁷⁰ Anahtar hazineyle tabir edilir. Âyette, “**...Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Kavmi ona şöyle demişti: Şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez**” buyurulmaktadır.⁷¹ Gemi, kurtuluşla tabir edilir. Âyette “**Fakat biz onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret yaptık**” buyurulmaktadır.⁷² Girmesi adet olmayan bir yere kralın girmesi o yere musibet, rezillik gelmesiyle tabir olunur. Âyette “**Melike: Hükümdarlar bir memlekete girdiler mi, orayı**

⁶⁶ İbni Haldun, **Mukaddime**, II, 1136-1141; Elmalılı, Age. IV, 2865; Ateş, Age. IV, 423.

⁶⁷ Elmalılı, Age. IV, 2865.

⁶⁸ Sâffât, 37/49.

⁶⁹ Bakara, 2/74.

⁷⁰ Hucurât, 49/12.

⁷¹ Kasas, 28/76.

⁷² Ankebût, 29/15.

perişan ederler ve halkının ulularını alçaltırlar. (Herhalde) onlar da (Süleyman (a.s.)'in ordusunu kastederek) böyle yapacaklardır, dedi" buyurulmaktadır.⁷³ Elbise kadınla tabir olunur. Âyette "...*Onlar sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbisesiniz...*"⁷⁴ buyurulmaktadır.⁷⁵ İp, dinle tabir edilir. Âyette "*Hep birlikte Allah'ın ipine sınıksız yapışın; parçalanmayın...*"⁷⁶ buyurulmaktadır.⁷⁷

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi tabir yapan kimsenin rüyada görülenler için Kur'an'a bakması orada geçen bu örnekleri değerlendirmesi gerekir. Bunun için de Kur'an'ı çok iyi bir şekilde bilmesi gerekir.

ab- Hz. Peygamberin hadislerini, bilmesi gerekir. Mesela Hz. Muhammed (s.a.s.) "Şu beş (hayvan) zararlıdır (fevâsik): Karga, çaylak, akrep, fare, kuduz köpek"⁷⁸ buyurmuşlardır. Bu gibi hadis-i şerifler tabirciye rüya tabir ederken yardımcı olur.

Karga, fâsık adamları tabir edilir. Hz. Peygamber kargayı fâsık olarak isimlendirmiştir.⁷⁹ Fare, fasık kadınla tabir edilir. Hz. Peygamber, farenin zararlı bir hayvan olduğunu belirtmiş, onu "fâsika" olarak nitelendirmiştir.⁸⁰

ac- Rüya gören hangi dili konuşuyorsa o dilin hususiyetlerini, bilmelidir.

ad- Rüya görenin ismi de tabiri etkileyebilir. Mesela, ismi Selim olanın rüyası, selametle, ismi, Râşid olanın rüyası rüşdle tabir edilebilir.⁸¹

ae- Lafızların kök manalarını bilmelidir. Mesela, "küfr"ün manası örtmek, "mağfiret"ün manası gizlemek, "zulm"ün manası, bir şeyi lâyıık olduğu yerin dışına koymak, "fisk"ın manası, (Allah'a itâatten) çıkıştır.⁸²

af- Meselleri bilmelidir. Mesela, "eli uzun" meseli, Araplar tarafından cömertler, iyilik yapmayı sevenler için kullanılır.⁸³

ag- İnsanlar arasındaki çokça kullanılan atasözlerini bilmelidir.

ag- Şiiri bilmesi gerekir. Çünkü şiirlerde birçok meseller kullanılır. Dolayısıyla şiirleri bilmek mesellerin manalarını anlamaya yardımcı olur. Mesela,

Sen bir gülsün. Gülün ömrü bir aydır, birkaç ay değil

⁷³ Neml, 27/34.

⁷⁴ Bakara, 2/187.

⁷⁵ Yukarıdaki tabirler için bkz. İbni Sîrîn, *Tabiru'r-Rü'yâ*, 3.

⁷⁶ Âli İmrân, 3/103.

⁷⁷ Bkz. İbni Sîrîn, *Müntehabu'l-Kelâm*, 7.

⁷⁸ **Buhari**, Sayd, 7, Bed'i'l-Halk, 1; **Müslim**, Hacc, 71-73; **Tirmizi**, Hacc, 23; **Nesâî**, Menasik, 116-117; **Ahmed b. Hanbel**, 7/ 256**, 7, 164, 259.

⁷⁹ **İbni Mâce**, sayd, 19; **Ahmed b. Hanbel**, 6/ 209, 238.

⁸⁰ **İbni Mâce**, sayd, 19; **Ahmed b. Hanbel**, 6/ 238.

⁸¹ İbni Sîrîn, *Tabiru'r-Rü'yâ*, 3.

⁸² İbni Sîrîn, Age. 8.

⁸³ İbni Sîrîn, Age. 3.

Benim istediğim Mersin ağacıdır. Mersin ağacı ise zamana karşı çok sabırlıdır, dayanıklıdır.

Yukarıdaki şiirde gülün ömrünün az, Mersin ağacının ömrünün ise uzun olduğu belirtilmiştir.

b- Şahsî Vasıflar

ba- Âlim,

bb- Zeki,

bc- Müttakî,

bd- Her türlü çirkinlikten temizlenmiş olmalıdır,

be-Yemesini içmesini düzeltmeli, davranışlarında ihlaslı olmalıdır.

Böyle olunca tabir hususunda insanlar arasında iyi bir intiba bırakmış olur.

bf- İnsanların ayıplarını gizlemelidir.

2- Rüyanın Mahiyeti ile İlgili Hususlar

a- Görülen rüyanın mevsimi, vakti ve saati önemlidir. Sâdık rüyalar için en elverişli zaman, meyvelerin olgunlaştığı⁸⁴, arıklardan suların bol bol aktığı, ağaçlardan yaprakların döküldüğü, özellikle meyvelerin çıkmaya başladığı zaman ki bu vakitlerde kopan bir dalın yerine iki dal, kopan bir yaprağın yerine beş yaprak çıkar.⁸⁵

Günün ilk saatlerinde (seher vakti) görülen rüyalarla, öğle uykusundaki (kaylûle) rüyalar da sâdık rüyaların en çok görüldüğü saatlerdir.

Rüyada görülenlerin, mevsimle de bağlantısı vardır. Mesela, ağaç, meyve, deniz, ateş, elbiseler, evler, yılanlar ve akreplerin mevsimlere göre konumu önemlidir (mesela ağaçlar kışın yapraksız, yazın yapraklı olurlar, yılanlar kışın toprağın altında, yazın toprağın üstünde yaşarlar). Aynı durum, gece ile gündüz için de geçerlidir. Güneş, ay, yıldızlar, lamba, ateş, karanlık, kirpi, yarası vb. varlıkların konumları gece farklı, gündüz farklıdır.⁸⁶

İbni Ğannâm aylara ve günlere göre rüyaları tahlil etmiş, tabirleri hakkında genel bir bilgi vermiştir. Biz burada günlerden Cuma, aylardan da Ramazan hakkında İbni Ğannâm'ın tabirini örnek olarak vermek istiyoruz: "Ramazan ayında görülen rüya hayra alamet ise doğrudur. Şerre delalet ediyorsa doğru değildir. Çünkü bu ayda kötülük ve şer kapıları kapanır.

⁸⁴ İbni Sîrîn, **Müntehabu'l-Kelâm**, 15.

⁸⁵ İbni Ğannâm, Ebû Tâhir, **Tabîru'r-Rü'yâ**, Yazma nüsha, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi. Hacı Selim Ağa / 545, s. 18A (yazma)

⁸⁶ İbni Sîrîn, Age. 8.

Cuma günü ise mübarek bir gündür. İyilik, doğruluk, bir araya gelme ve toplanma içerir. Cuma, müslümanların bayramıdır.⁸⁷

b- Rüyaların aslı üçtür: Cins, sınıf, tab'ı. Cinsten maksat varlıklar içinde hangi gruba girdiğidir. Mesela, ağaç, yırtıcı hayvan, kuş vs... Bunlar ekseriyetle erkekler için geçerlidir. Rüyada görülenin cinsi belirlendikten sonra hangi sınıfa ait olduğuna bakılır. Bundan sonra da tabiata bakılır. Mesela hurma ağacı hayırlı, asil soylu insanla tabir edilir. Ceviz ağacı ise sert bir ağaç cinsi olması dolayısıyla sert mizaçlı, münakaşacı, insanla tabir edilir.⁸⁸

3- Rüyayı Görenle İlgili Hususlar

Rüyayı görenin mesleği, insanlar arasındaki mevkii, karizması, kademesi önemlidir.

Mesela, birçok kişi rüyasında nar görebilir. Görülen şey aynıdır, ama tabirleri farklıdır. Nar; sultan için fethedeceği yeni bir beldedir. Narın kabuğu beldenin kalesi duvarları, taneleri ise oranın halkı ile tabir edilir. Tüccar için; ev, dükkân, otel, gemi, kese, vs.dir. Âlim için nar; kitaplarıdır. Kabuğu, sayfaları, taneleri ise içindeki yazılar ile tabir edilir. Bekâr için; zengin ve güzel bir eş veya cariyeye tabir olunur. Hamile için nar; dölyatağında, rahminde veya henüz kanında bulunan, ilerde iffetli olacak bir kız çocuğuyla tabir edilir.⁸⁹

4- Tabircinin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

a- Öncelikle tabirci rüyayı dinleyince veya kötü içerikli olması nedeniyle rüyanın tevilini yapmayınca, veya rüyayı yeteri kadar anlamadığında, şu şekilde dua etmesi gerekir: “hayır sana şer düşmanına, hayır sana gelsin şerden de korunasın” Tabirci rüyanın sadece göreni ilgilendirdiğini zannederse böyle dua eder. Rüyanın bütün âlemi ilgilendirdiğini zannederse “hayır bize şer düşmanlarımıza, hayır bize gelsin şerden de korunalım” diye dua eder.⁹⁰

b- Tabir yapmak için en uygun zaman, sabahın en erken saatleridir. Çünkü bu saatlerde tabircinin zihni berrak olur rüyayı gören de rüyasını daha iyi hatırlar. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) “Allah’ım ümmetimin erkencilerine bereket ver” diye dua buyurmuşlardır.⁹¹

⁸⁷ İbni Ğannâm, Age. 9A-10A.

⁸⁸ İbni Sîrîn, **Tabiru’r-Rü’yâ**, 4.

⁸⁹ İbni Sîrîn, **Müntehabu’l-Kelâm**, 9.

⁹⁰ İbni Sîrîn, Age. 6.

⁹¹ **Tirmizî**, Büyü’, 6; **İbni Mâce**, Ticârât, 14; **Ahmed b. Hanbel**, 1/154**, 155, 156, 3/ 416, 417, 432, 4/384, 390, 391.

Şu üç “ıztırar” (mecburiyet, hacet) vaktinde rüya tabir etmemelidir: “Sabah güneş doğduğunda, akşam güneş batımında ve öğleyin zeval vaktinde”.⁹²

Tabir bir çeşit kıyastır, zanndır. Uyanıklıkta doğru olarak zuhur ederse veya doğruluğuna dâir bir alamet bulunursa ancak o zaman tabire itibar edilir.⁹³

c- Tabirci, zâcirden (hakka, doğruya engel olan) veya müneccimlerin hesaplamalarından yardım istememelidir. Bunların tabirle ilgili sözlerini dinleyip doğrudan saptamalıdır.⁹⁴

d- Tabirci müjdeye, uyarıya, ikaza, Dünya veya ahiret için bir menfeata delalet etmeyen rüyalarla ilgilenmemelidir. Çünkü böyle rüyalar, karışık, anlamsız, boş ve şeytandandır.⁹⁵

e- Rüyaların tümü için geçerli olan iki vecih vardır. Biri hayra diğeri de şerre delalet eder. İyi olanlar için en iyi yönü, bozguncular için en çirkin yönüyle tabir edilir. Bazan rüyalarda görülenlerin çok farklı vecihlere ihtimali olur. Yani, birbirine zıt, birbiriyle çelişen, vecihler bulunabilir. Bu gibi rüyalarda bir vecih üzerinde ısrar etmemelidir. Ancak tabirci, rüyanın görüldüğü zaman ve mekân ile ilgili başka deliller görürse bir vecih üzere tabir edebilir.⁹⁶

f- Rüya, geçmişte yaşanan bir olayla ilgili olabilir. Mesela, geçmişte eda edilmeyen bir şükrü veya geciktirilen bir tevbeyi hatırlatmak, için böyle rüyalar gösterilir. Rüya şimdiki zamanla veya gelecekle ilgili olabilir. Kişinin başına gelecek iyi veya kötü bir durumu haber verir; ölüm, yağmur, zenginlik, fakirlik, şeref, rezillik, sıkıntı veya rahatlık gibi.⁹⁷

g- Bazan rüya, onu görene değil de, ikizine, üvey kardeşine, adaşına, soyundan birisine, arkadaşına, komşusuna veya herhangi bir konuda kendisine benzeyen birisine çıkabilir.⁹⁸ Ümmü Fadl Hz. Peygambere geldi ve “Yâ Rasûlallah! Rüyamda korkunç bir şey gördüm” dedi. Hz. Peygamber de (s.a.s.): “Gördüğün hayırdır” dedi. Ümmü Fadl: “Yâ Rasûlallah! Senin cesedinden bir parçanın koptuğunu ve odama konduğunu gördüm”. Hz. Peygamber (s.a.s.) gülerek şöyle dedi: “Fâtıma bir oğlan doğurur. Sen de onu odana alırsın”. Hz. Fatıma, oğlu Hasan (r.a.) ile geldi, Ümmü Fadl onu kucağına aldı.⁹⁹

⁹² İbni Nablûsî, **Ta'tîru'l-Enâm**, I, 6.

⁹³ İbni Sîrîn, Age. 6.

⁹⁴ İbni Sîrîn, Age. 6.

⁹⁵ İbni Sîrîn, Age. 7.

⁹⁶ İbni Sîrîn, Age. 9.

⁹⁷ İbni Sîrîn, Age. 9.

⁹⁸ İbni Sîrîn, Age. 10.

⁹⁹ **İbn Mâce**, Rüya, 10.

h- Tabir mana ile de olabilir. Hatta birçok rüyaların tabiri böyledir. Mesela ütrücce (ağaç kavunu) eğer mal veya evladla tabir edilmez ise münafıklıkla tabir edilir. Çünkü bu meyvenin içi dışına uymamaktadır (kokusu güzel olmasına rağmen tadı acıdır).¹⁰⁰

i- Tabir bazan görülenin zıddı veya tersiyle yapılır. Mesela, ağıt, sevinçle; gülme, hüznle; sel, düşmanla; düşman, selle tabir edilir.¹⁰¹

k- Rüyada görülenlerdeki fazla veya eksik ayrıntılar da tabiri etkiler. Mesela, kişi rüyada kolunun kesildiğini, fakat kesilen kolun vücûdundan ayrılmadığını ve eline aldığı görürse, o kişi için kardeş veya evlatla tabir edilir. Kesilen kol vücûddan ayrılmış yere düşmüşse, kardeşi veya evladı için musibetle tabir edilir.¹⁰²

l- Tabirde derinleşmek isteyenler için bilinmesi gereken üç husus vardır. Bunlar:

- Rüyada esas öğeleri (asılları), bu öğelerin özünü, çeşitlerini, farklılıklarını, hayır ve şerden hangisine ne derecede delalet ettiğini bilmelidir.

- Rüyadaki esas temaları birbirleriyle uyuşturmalıdır. Ayıklanması gereken şeyleri ayıklamalıdır.

- Mesele üzerinde iyice ve dikkatli bir şekilde durmalı rüyanın mahiyetini tam olarak kavramalıdır.

Yukarıda sayılan noktalar önemlidir. Tabirciye en ağır gelenler de bunlardır. Çünkü rüyadaki esas öğeler (rüyanın temel taşları) bunların nelere delalet ettiği, aralarındaki bağlantıları tespit etmek kolay değildir. Mesela Yusuf sûresi 43. âyette geçen Fir'avn'ın rüyası tabirciler için kavranılması güç bir rüyadır. Rüyadaki “yedi semiz inek ile yedi cılız inek” ögesiyle “yedi yeşil başakla diğer kuru başak” ögesi rüyanın üzerinde durulması gereken esas öğeleridir. Bu öğelerin birbiriyle ilgisi vardır. Birbirlerini desteklemektedirler. Yedi semiz inek bolluk yıllarıdır. Yedi cılız inek ise bu yılları takip edecek kıtlık yıllarıdır. Yedi yeşil başakla, diğer kuru başaklar ve ineklerle anlatılmak istenen manayı desteklemektedir. Adeta birbirlerine şâhid olarak gelmişlerdir.¹⁰³

C- RÜYA KARŞISINDA İNSANLARIN TUTUMU VE BU KONUDA ORTA YOL

Rüyaların hayatımıza menfi-müspet hiçbir etkide bulunmadığını söylemek ifrat, hayatımızı rüyalarla belirlemek de tefrittir. Burada orta bir yol tutulmalıdır.

¹⁰⁰ İbni Sîrîn, **Müntehabu'l-Kelâm**.13.

¹⁰¹ İbni Sîrîn, Age. 14.

¹⁰² İbni Sîrîn, Age. 15

¹⁰³ İbni Sîrîn, Age, 20-21.

Rüyanın hiçbir işe yaramadığına inanmak yanlıştır. Çünkü gördüğü rüyanın aynen ortaya çıktığına şahid olan çok insan vardır. Tecrübeler göstermektedir ki rüyalar bir nevi gelecekte haber verme vasıtalarıdır. Hz. Muhammed (s.a.s.): “Mübeşşirât (insanlara gaybdan haber verme) tükenmiştir. Ancak “salih rüyalar” kalmıştır ki onu salih insan görür veya ona gösterilir”¹⁰⁴ buyurmuştur. Sâdık rüyalar, bilindiği gibi ya bir müjdeyi haber verirler ya da bir uyarı niteliği taşırlar. Dolayısıyla rüyaları önemsememek, sâdık rüyalarda gösterilen müjde ya da uyarı niteliğindeki haberleri dikkate almamayı gerektirir ki bundan insanın zararlı çıkacağı açıktır.

Rüyalara gereğinden fazla önem vermek de hatalıdır. İnsanı yaşanılan hayatın gerçeklerinden uzaklaştırır. Rüyalara dayanarak devlet ve cemiyet hayatına nizam vermek, insanlar arasındaki münasebetleri ona göre ayarlamak yanlıştır. Rüyalarda görülenlerle amel etmek rüyaya ve görene göre değişir. Fakat her hâlükârda dinî olarak bir sorumluluk gerektirmez. Mesela rüyasında düştüğünü gördüğü uçağa binip de ölen kimse intihar etmiş sayılmaz.

Şunu hatırlarda tutmak gerekir ki, sâdık rüyalar da, onları doğru bir şekilde tabir edecek insanlar da nadirdir.¹⁰⁵

İslâm âlimleri uyumadan önce abdest almayı, mümkün olursa namaz kılmayı, Hz. Muhammed’in uyguladığı ve uygulanmasını istediği şekilde yatmayı, tavsiye etmişlerdir.

İyi bir rüya görülünce başkasına anlatılabilir. Kötü rüya görünce, diğer tarafa dönmeli sol tarafa üç defa tükürmeli, o rüyanın şerrinden Allah(c.c.)’a sığınmalı, kimseye anlatmamalıdır. Zira Hz. Peygamberin belirttiği gibi rüya yorumlanana kadar kuşun ayağındaki taş gibidir, yorumlanınca düşer.¹⁰⁶ Böyle yapılırsa, o rüya Allah(c.c.)’ın izniyle zarar vermez.¹⁰⁷ Rüya tabir ettirmek için âlim ve dost (yani insanların iyiliğini isteyen) kimseler araştırılmalıdır.¹⁰⁸

Sonuç

Rüya, başlangıcından beri insanoglunun ilgisini çekmiş ve yaşadığı müddetçe de çekecek, ruh ile ilgili bir konudur. Ruh ile ilgili bir konu olması yönüyle yapılan incelemeler, pozitif ilimlerde olduğu gibi somut birtakım

¹⁰⁴ **Buhârî**, Tabir, 5; **Müslim**, salât, 207, 208; **Ebû Dâvud**, Salât, 143; **Tirmizi**, Rüya, 2; **Neseî**, Tabir, 9, 62; **İbni Mâce**, Rüya, **1; **Muvatta**, Rüya, 3; **Dârimî**, Salât, 77, Rüya, 3; **Ahmad b. Hanbel**, 1/619, 3/267, 5/454, 6/129, 281.

¹⁰⁵ Süleyman Uludağ, **Kuşeyrî Risalesi Tercümesi**, dipnotta, 572, 573.

¹⁰⁶ **Ahmed b. Hanbel**, 4/**10, 11; **İbn Mâce**, Rüya, **6; **Dârimî**, Rüya, 11.

¹⁰⁷ **Buhârî**, Ta’bir, 46; **Müslim**, Rüya, 4; **Tirmizi**, Rüya, 1.

¹⁰⁸ **Tirmizî**, Rüya, 7; **Dârimî**, Rüya, 10.

neticeler ortaya koyamamaktadır. Zaten ruh hakkında insanoğluna az bir bilgi verildiği Kur'ân-ı Kerîm'de de ifade edilmiştir.

Rüyanın tanımı, bilim dalları tarafından farklı şekillerde yapılmıştır. Rüya ile ilgili bazı özellikler tesbit edilmiştir. Meselâ; insanlar görmek istedikleri şeyleri rüyalarında görmekten âcizdirler. Şayet bu mümkün olsaydı insanlar merak ettikleri ve uyanık iken ulaşamadıkları bilgilere rüyada ulaşabilecekler ve neticede düzen bozulacaktı. Rüyalar çeşitli şekillerde sınıflandırılmaya tâbi tutulmuşlardır. Biz, Hz. Peygamberin hadisi ışığında rüyaları iki kısımda inceledik. Sâdık ve kâzib rüyalar.

Sadık, sâlih rüya; kaynağı İlâhî olan rüyadır. Mutlak olarak “rüya” lafzından maksat “sadık rüya”dır. Hz. Peygamber, “vahiy kesildi ancak mübeşşirât kaldı. O da sadık rüyadır” buyurmuşlardır. Bu hadisten sadık rüyanın, şer’î bir nass olması ve hüküm koyması bakımından vahiy kadar kesin olmasa da görenin ve rüyanın mahiyetine göre Allah (c.c.)’tan bir nevi ilham olduğu neticesini çıkarabiliriz. Meselâ, Hz. İbrahim oğlunu kurban ettiğini rüyada görmüştür. Yine ezan, sahabenin gördüğü sadık rüya neticesi namaza davet etme vasıtası olmuştur. Buna dayanarak, “naslarla sabit ve tecrübelerle te’yîd edildiğine göre prensip olarak rüya haktır” şeklindeki bir sonuca varabiliriz.

Kâzib rüya, boş, aldatıcı, insanlar için bir mesaj içermeyen, kaynağı ilâhî olmayan, nefis ve şeytandan kaynaklanan, tabiri olmayan rüyalardır.

Görülen rüya kadar o rüyanın tabiri de önemlidir. İslâm âlimleri, rüya tabiri yapabilmek için bazı hususların bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bunlar: tabircide bulunması gereken hususlar, rüyanın mahiyeti ile ilgili hususlar, rüyayı görenle ilgili hususlar, tabircinin dikkat etmesi gereken hususlardır. Her ne kadar sayılan bu hususlar rüya tabirine ışık tutsa da bazı rüyaların anlaşılması için yeterli olmayabilir. Çünkü Elmalılı Hamdi Yazır’ın da belirttiği gibi “rüya tabiri ilmi” kesbî değil “vehbî” bir ilimdir.

Rüyalar karşısında makul bir tavır takınmalıdır. Onların hayatımıza hiçbir etkilerinin bulunmadığına inanmak veya hayatı rüyalara göre ayarlamak bu husustaki iki aşırı tavidir. Çünkü özellikle sâdık rüyalar müjde veya uyarı niteleğinde olduklarından dikkate alınmalıdır. Fakat rüyalara aşırı önem vererek hayatın gerçeklerinden uzaklaşılmalıdır.

Kaynakça

A. Alvarez, **Gece, Gece Hayatı, Gecenin Dili, Uyku ve Rüyalar**, İngilizce’den çeviren: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001.

Abdulahakim Affifî, **El- Ahlâm ve’l-Kevâbîs**, Kahire, 1993 (birinci baskı).

Ahmed Âsım Efendi, **el-Okyânûsu’l-Besît fî Tercemeti’l-Kâmus’ul-Muhît** (trc. ve şerhi) İstanbul, 1305.

- Ahmed Naim, **Tecrid-i Sarîh**, yedinci baskı, Ankara, 1984.
- Ali Durusoy, **İbn Sinâ Felsefesinde İnsan ve Âlemdeki Yeri**, İstanbul, 1995.
- Fahrüddin Râzî, **Tefsiru'l-Kebir**, ikinci baskı, Tahran, trs.
- Geoffrey A. Dudley, **Rüyalar, Yorumları, Uyarıları, Halüsinasyonları**, trc. Meltem Can, İstanbul, 1992.
- Hakkı Şinasi Çoruh, **Rüya Dünyamız**, İstanbul, 1968.
- Halis Özgü, **Rüya Nedir?** Ankara 1959.
- Henri Bergson, **Zihin Kudreti**, trc. Mirac Katırcıoğlu, İstanbul, 1959.
- İbni Ğannâm, Ebû Tâhir, **Tabîru'r-Rü'yâ**, Yazma nüsha, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi. Hacı Selim Ağa / 545, s. 18A (yazma)
- İbni Haldun, **Mukaddime**, trc. Zakir K. Ugan, İstanbul, 1989.
- İbni Nablûsî, **Ta'tîru'l-Enâm**, I, 6.
- İbni Sîrîn, **Tabîru'r-Rü'yâ**, 4.
- İbni Sîrîn, **Müntehabu'l-Kelâm**, 15.
- İmâm Gazzâlî, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, trc. Ahmet Serdaroğlu, İstanbul, 1985.
- Kemal Ayas, **İlimde Dinde Rüya**, İstanbul, 1947.
- Konyalı Mehmet Vehbi Efendi, **Hulasatü'l-Beyan**, İstanbul, 1979.
- Muhammed İbni Sîrîn, **Müntehabu'l-Kelâm Fî Tefsiri'l-Ahlâm**, Kahire, h. 1329.
- Mustafa Şekip Tunç, **Psikolojiye Giriş**, İstanbul, 1949.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul TDV Yayınları, XIX, 47.
- Nuri Bekir, **Rüyalar**, İstanbul 1326.
- Sabri Özbaydar, **Rüyanın Fonksiyonu Üzerine Bir Deneme**, İstanbul, 1971.
- Selami Münir Yurdatap, **İslam Dininde Rüya ve Rüya Tabirleri**, İstanbul, 1973, (onikinci baskı).
- Sevimli Ay Matbaası, **Niçin Rüya Görürüz?, Rüyanın Mahiyeti Tabiiyesi**, İstanbul, 1927.
- Seyyid Süleyman, **Kenzü'l-Menâm**, İstanbul, 1991.
- M. Sadi Çöğenli - Ali Bayram, **Rüya Tabirleri Ansiklopedisi**, İstanbul, trs.
- Sigmund Freud, **Düşlerin Yorumu**, İstanbul, 1991.
- Süleyman Ateş, **Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri**, İstanbul, 1989.
- Süleyman Uludağ, **Kuşeyrî Risalesi Tercümesi**, dipnotta, 572, 573.
- Tantavî Cevherî, **el-Cevâhir fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Mısır, 1350.
- Umay Günay, **Âşık tarzı Şiir Geleneği**, Ankara, 1986.